

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า จังหวัดเลย Cultural identity for tourism in the vicinity of the gold mining area of Phu Thap Fah, Loei Province

ศรินภา ณ ศรีสุข^{1*}, น้ำฝน อัสวากุลโรจน์², สุธีระ บุญญาพิทักษ์³
Sirinapa Nasrisuk^{1*}, Namfon Assawakitkulroj², Suteera Boonyapitaks³
มหาวิทยาลัยธนบุรี^{1*}, กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม^{2,3}
Thonburi University^{1*}, Department of Climate Change and Environment^{2,3}
sirinapa2532tiew@gmail.com^{1*}, inam_fon@hotmail.com², b_suteera@hotmail.com³
ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)^{1*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำ ภูทับฟ้า จังหวัดเลย 2. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำ ภูทับฟ้า โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ผ่านเครื่องบันทึกเสียง ถ่ายภาพ รวมไปถึงการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มาเรียบเรียงตามการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านการดำรงชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำ ภูทับฟ้า มีแบบแผนการดำรงชีวิตที่ก่อให้เกิด การแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 2 ด้าน คือ ด้านประเพณีและศาสนา เห็นได้จากงานบุญประจำปีและพิธีกรรมพื้นบ้านและด้านอาหารการกิน มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรุงอาหารโดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติในพื้นที่ อัตลักษณ์เหล่านี้ สะท้อนความผูกพันของชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อ และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อีกทั้งยังมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์สร้างรายได้ และถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นใหม่

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, เหมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า, จังหวัดเลย

Abstract

The purposes of this research were 1) to investigate the cultural identity in the vicinity of the gold mining area of Phu-Thap-Fah, Loei Province, and 2) to promote cultural tourism of the gold mine of Phu-Thap-Fah, Loei Province. The researcher interviewed villagers, recorded audio, captured photographs, and actively observed the community to collect primary data for this study. The findings of research results found that the expression of cultural identity through the lifestyle of villagers in the Phu-Thap-Fah gold mine, Loei Province, which has a lifestyle pattern that gives rise to the cultural identity in two aspects: First, the aspect of traditions and religion is reflected in annual merit-making festivals and local rituals, which continue to play a vital role in community life. Second, the culinary aspect is seen in the preservation and transmission of local wisdom in food preparation, using natural ingredients available in the region. These identities represent the community's strong bond with natural resources, traditional beliefs, and a unique way of life. Furthermore, they hold great potential for sustainable cultural tourism development. Such development emphasizes community participation in the processes of cultural preservation, income generation, and the intergenerational transfer of cultural heritage.

Keywords: Cultural Identity, Cultural Tourism, Gold Mining Area Phu Thap Fah, Loei Province

บทนำ

เมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เคยเป็นพื้นที่สำคัญในการทำเหมืองแร่ แต่หลังจากปี พ.ศ. 2556 กิจการเหมืองได้หยุดดำเนินการ ส่งผลให้พื้นที่รอบเหมืองเกิดปัญหาหลากหลาย ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะการขาดของพื้นที่ที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ และการขาดโอกาสทางอาชีพของชุมชนที่เคยพึ่งพาเหมืองเป็นหลัก สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความกังวลในชุมชนและสร้างความท้าทายด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการหยุดดำเนินการของเหมือง ยังทำให้ชุมชนเสี่ยงต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เนื่องจากวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเคยเชื่อมโยงกับบริบทพื้นที่กำลังถูกกลดทอนลง หากไม่มีการอนุรักษ์และต่อยอดชุมชนอาจสูญเสียทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

ผู้วิจัยเห็นว่า สามารถเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้กับชาวบ้านได้ ด้วยการเสริมสร้างศักยภาพการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งเล็งเห็นว่า พื้นที่รอบเหมืองแร่มีสิ่งกระตุ้นให้เดินทางไปยังพื้นที่เพื่อสังเกตการเรียนรู้ การใช้ประสบการณ์ร่วมและตระหนักคุณค่าวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งครอบคลุมถึงงานสร้างสรรค์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมและกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุดังกล่าว การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจในด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น ทั้งนี้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านในพื้นที่ต้องเคารพเรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อให้เกิดมิตรภาพและสันติภาพระหว่างพื้นที่อย่างยั่งยืน ดังที่ กฤษณะ นิยมหอม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2564) กล่าวไว้ว่า การให้ชุมชนดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยการรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า ส่วนใหญ่เน้นด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสุขภาพของชุมชนเป็นหลัก ขณะที่การศึกษามิติทางวัฒนธรรมและศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังมีน้อย งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญ เพราะจะช่วยเติมเต็มช่องว่างความรู้ (Research Gap) ด้วยการนำเสนอการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบเหมืองแร่และแนวทางการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า จังหวัดเลย
2. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า จังหวัดเลย

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่เหมืองแร่ทองคำทับฟ้า จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำมากำหนดกรอบการดำเนินงานและสร้างข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา โดยมีผลงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

Jenkins (2004) ให้นิยามอัตลักษณ์ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นกับตัวเองตั้งแต่แรก แต่มีลักษณะเป็นพลวัต หมายถึงมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวไปตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นทางสังคม ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นความแตกต่างและความโดดเด่นของบุคคลหรือชุมชน ขณะที่ Berger & Luckmann (1967) อธิบายว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสังคมสร้างขึ้นผ่านวิธีการทางสังคมและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยทำให้บุคคลรับรู้ตัวตนของตนเองและเข้าใจบทบาทของผู้อื่นในสังคม

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำทับฟ้ามีความโดดเด่นทั้งด้านวิถีชีวิต อาหาร ศาสนา และประเพณีท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ พัชร แสงทอง (2562) ศึกษาความคิดเห็นของชุมชน พบว่า ชาวบ้านเห็นด้วยกับการจัดการแสดงจำลองรูปแบบการทำเหมืองเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และให้ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ขณะที่ สุประภา สมนึกพงษ์ (2560) พบว่า กิจกรรมวิถีชีวิตชุมชนที่จัดในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถรักษาสมดุลระหว่างผลกระทบการท่องเที่ยวกับประโยชน์ของชุมชนได้ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวใช้ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์ร่วมกับชุมชน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2558) อธิบายหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า ควรมุ่งเน้นการทำความเข้าใจคุณค่าของประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังสร้างความรู้ ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน และจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากร ทั้งยังต้องคำนึงถึงความเคารพต่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ และยังได้อธิบายหลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจและการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่สำคัญ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ การมีคุณค่าและที่มาของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในบริเวณหรือแหล่งนั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเพิ่มประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชนที่ได้นำเสนอมรดกวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวที่ส่งผลให้กับคนในท้องถิ่นมีจิตสำนึกรักบ้านเกิดของตนเอง เป็นการปลูกฝังความหวงแหนจงใจให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการและพัฒนา อีกทั้งยังได้รับประโยชน์จากการเข้ามายังชุมชนในรูปแบบต่างๆ อาทิ การจ้างงาน การบริการท่องเที่ยว การขายของที่ระลึก เป็นต้น

3. การสร้างความรู้และความเข้าใจให้กับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมและได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมไปถึงการสร้างภาพลักษณ์และจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมรวมถึงสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4. การท่องเที่ยวที่ต้องมีความเคารพต่อแหล่งท่องเที่ยวต่อชุมชนที่มีวัฒนธรรมของผู้คน รวมไปถึงวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านและเคารพไม่แสดงความลบหลู่หรือดูหมิ่นวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทั้งทางจิตใจ ความรู้สึก ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น เกี่ยวข้องกับวิถีความเป็นอยู่ รวมไปถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถนำมาถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมเยือนในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะต้องร่วมกันพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคงอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบของสถานที่ท่องเที่ยว ยังส่งผลให้เกิดรายได้ในสถานที่ท่องเที่ยว และการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2558) ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ รวมไปถึงการได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนได้ดี เป็นสิ่งที่ชุมชนจัดขึ้นมา พิธีกรรมต่างๆ ที่ต้องให้ความเคารพต่อสถานที่และต้องมีความเข้าใจ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ใหม่ๆ ในการท่องเที่ยว

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงถูกมองว่า เป็นทรัพยากรสำคัญที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดคุณค่าใหม่ในพื้นที่ชุมชน การจัดการอัตลักษณ์ของท้องถิ่นจึงต้องสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งในระดับแนวคิดและปฏิบัติโดยในเชิงทฤษฎีสามารถอ้างอิงกรอบความคิดของ Arnstein's Ladder of Participation ที่อธิบายระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การถูกควบคุมไปจนถึงการมีอำนาจร่วมตัดสินใจ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ว่าชุมชนรอบเหมืองสามารถมีบทบาทอย่างไรในการจัดการการท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีการเก็บข้อมูลเพื่อให้การนำเสนอมีระบบและสามารถอธิบายขั้นตอนการได้มาซึ่งข้อมูลอย่างมีเหตุผล ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลภาคสนามเข้าด้วยกัน เพื่อสะท้อนศักยภาพของพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า จังหวัดเลย ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รายละเอียดดังนี้

1. เก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามเริ่มจากการกำหนดพื้นที่ศึกษาการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่เหมืองแร่ทองคำทับฟ้า ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบในช่วงเดือนมกราคม - ธันวาคม พ.ศ. 2566 มีการสำรวจและศึกษาสภาพทางสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ พร้อมทั้งได้ดำเนินการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงรวมจำนวน 15 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้แทนหน่วยงานท้องถิ่น และชาวบ้านที่มีบทบาทในกิจกรรมวัฒนธรรม เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างรอบด้าน

2. วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้อาศัยข้อมูลหลักจากการเก็บภาคสนามและข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลชุมชน เอกสารลายลักษณ์ บทความวิชาการ งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยนำมาจัดระบบและสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ได้ดำเนินการถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จากนั้นจัดหมวดหมู่ตามประเด็น เพื่อทำความเข้าใจความหมายและคุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่รอบเมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า จังหวัดเลย ผลการวิเคราะห์มุ่งใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

3. เรียบเรียงข้อมูลตามที่ได้วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การบันทึกเสียง ภาพถ่าย และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลผ่านการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมาแยกเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย และนำเสนอผลการศึกษาในลักษณะเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับกรอบแนวคิดทางวัฒนธรรม เพื่ออธิบายรูปแบบและความหมายของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาอย่างมีระบบ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษานำเสนอการดำรงชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่รอบเมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า จังหวัดเลย ที่มีแบบแผนการดำรงชีวิตที่ก่อให้เกิดการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางด้านประเพณีและศาสนา รวมไปถึงวัฒนธรรมด้านอาหารการกิน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเมืองแร่ทองคำ ภูทับฟ้า จังหวัดเลย และ 2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกและนำข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า มาเรียบเรียงตามการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล โดยนำเสนอการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าวไว้ มีรายละเอียดต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมด้านประเพณีและศาสนา

วัฒนธรรมด้านประเพณีและศาสนาถือเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดแบบแผนและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น การดำรงอยู่ร่วมกันของชุมชนตลอดระยะเวลาที่ยาวนานก่อให้เกิดประเพณีและความเชื่อที่สืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่หล่อหลอมพฤติกรรมและค่านิยมร่วมของผู้คนในพื้นที่ การศึกษาวัฒนธรรมประเพณีและศาสนาในชุมชนรอบเมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า จังหวัดเลย จึงไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา หากยังเผยให้เห็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีบรรพบุรุษกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าและเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในปัจจุบัน

การดำเนินชีวิตประจำบ้านในพื้นที่รอบเมืองแร่ ส่วนใหญ่ทำบุญตามประเพณีดั้งเดิมแต่ที่มีลักษณะเฉพาะตนที่เป็นเอกลักษณ์ คือ เดือน 5 บุญสงกรานต์ชาวบ้านจะมีการทำบุญแห่ดอกไม้ คือ การเก็บดอกไม้ประดับเครื่องไทย (แห่ดอกไม้ทรงเครื่อง) และแห่ข้าวพันก้อนที่วัดในวันสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่และเป็นวันสำคัญที่สุดของชาวบ้านในพื้นที่รอบเมืองแร่ (ผู้ให้ข้อมูล. สัมภาษณ์. 2566) สมชาติ นันทธรรมมิโก (2549) กล่าวว่า สักกไทยเป็นสังคมที่ได้รับเอาแนวความคิดและวัฒนธรรมของศาสนาอันเป็นรากฐานของสังคมไทย จึงมีอิทธิพลต่อระบบแนวความคิดและพฤติกรรมของคนไทยอย่างลึกซึ้งต่อระบบความคิดและพฤติกรรมของคนไทย ดังนั้น เมื่อพระพุทธศาสนาโดยการนำของพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับสังคมย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ พระสงฆ์แต่ละรูปมีรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมที่ยึดตามแนวทางพระพุทธเจ้า โดยแตกต่างกันทั้งในด้านวิธีการเผยแผ่และเป้าประสงค์

ของการเผยแผ่ อุดมพร คัมภีรานนท์ (2551) รวมถึงกลวิธีในการอธิบายหลักธรรม และนั่นเองที่ก่อให้เกิดธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาขึ้นมา

วัฒนธรรมด้านประเพณีมีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำชาวบ้านพื้นที่รอบเมืองแร่ ถือเป็นกุศโลบายในการโน้มน้าวให้บุคคลในสังคมเข้าหาธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจ มีจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของสังคม ประเพณีตามคติความเชื่อของชาวบ้านพื้นที่รอบเมืองแร่ ที่ว่า หากผู้ใดได้ฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรทั้ง 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียว จะได้เกิดร่วมชาติภพกับพระศรีอริยเมตไตรยในท้องถิ่นโดยเฉพาะในเขตภาคอีสาน ถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่สำคัญที่สุดของปี จะจัดขึ้นในราวเดือน 4 เรียกว่า บุญพระเวส ทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลนี้ด้วย (ผู้ให้ข้อมูล. สัมภาษณ์. 2566) การได้สดับเทศน์มหาชาติตามคติความเชื่อของคนไทยนั้น ถือว่าผู้ใดสามารถฟังจบครบทั้ง 13 กัณฑ์ภายในวันเดียว จะได้รับผลานิสงส์อันยิ่งใหญ่ อีกทั้งสิ่งของที่ใช้ในพิธีเทศน์มหาชาติ รวมถึงน้ำมันที่ประกอบในพิธี ก็ล้วนถูกเชื่อว่ามีคุณค่าศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่ง (ผู้ให้ข้อมูล. สัมภาษณ์. 2566) ปัจจุบันประเพณีบุญพระเวสในพื้นที่รอบเมืองแร่มีพัฒนาการและเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากเดิมที่เป็นเพียงการทำบุญในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน ได้ขยายกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและจุดเด่นของพื้นที่รอบเมืองแร่ การจัดงานยังคงสอดคล้องกับประเพณีนิยมที่ชาวบ้านยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยประเพณีนิมิตดังกล่าวมีแนวทางปฏิบัติ 14 ข้อ ซึ่งเชื่อว่าหากปฏิบัติได้ครบ จะทำให้การดำเนินชีวิตสงบสุขและราบรื่น ชาวบ้านในพื้นที่เดิมในพื้นที่รอบเมืองแร่ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเลยที่มีเอกลักษณ์ ด้านวิถีชีวิตโดยดำรงชีวิตประจำวันอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนลุ่มน้ำเลยสะท้อนภูมิปัญญา ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และการผสมผสานหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางดำเนินชีวิต คนพื้นเมืองยังคงรักษารจารีต (Mores) และปฏิบัติตามประเพณีอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในวันพระที่มีการทำบุญ ฟังเทศน์ และบวชเรียน ซึ่งสะท้อนถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทำให้พระสงฆ์ในชุมชนกลายเป็นแบบอย่างที่ดีด้านการปฏิบัติธรรม (ผู้ให้ข้อมูล. สัมภาษณ์. 2566)

ชาวบ้านในพื้นที่รอบเมืองแร่มีความศรัทธาอย่างลึกซึ้งในหลักพระพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อว่าทุกวันพระทั้งวันขึ้นและแรม 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ จะต้องหยุดงานจากสวนและไร่นาเพื่อเข้าวัดฟังเทศน์ หากละเลยไม่หยุดงานในวันดังกล่าว จะทำให้ผีบรรพบุรุษก่อให้เกิดความเจ็บป่วยหรือเหตุไม่พึงประสงค์จนต้องจัดพิธีขอขมาในช่วงปีใหม่นอกจากนี้ ชาวบ้านยังถือปฏิบัติศีล 5 อย่างเคร่งครัดและเชื่อมั่นในหลักกรรมว่า ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ส่วนผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว โดยบุญและกรรมต่างแยกออกจากกัน ไม่สามารถถ่วงกันได้และผลแห่งกรรมสามารถปรากฏได้ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า การทำบุญตักบาตรและการร่วมทำบุญในกิจกรรมประเพณีประจำปีจึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และเชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวอยู่ดีกินดี ภายใต้การคุ้มครองของผีบรรพบุรุษ (ผู้ให้ข้อมูล. สัมภาษณ์. 2566)

ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นความศรัทธาที่ลึกซึ้ง ทำหน้าที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและแนวทางในการดำเนินชีวิต ชาวบ้านในพื้นที่รอบเมืองแร่จึงเคร่งครัดในหลักพระพุทธศาสนา โดยถือศีล 5 อย่างเคร่งครัด และเชื่อว่าบุญกุศลที่กระทำจะส่งผลต่อชีวิตให้ดำเนินไปอย่างปกติสุข ชาวบ้านยังผสมผสานความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษกับหลักพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างกลมกลืน ดังที่ (ผู้ให้ข้อมูล. สัมภาษณ์. 2566) กล่าวว่า นางเทียมจะทำพิธีกรรมแต่งแก้และให้อาพาในการดำเนินชีวิตอย่างปกติ โดยนำแบบแผนการดำเนินชีวิตของตนเอง มาแนะนำและสั่งสอน บางครั้งชาวบ้านก็นับถือนางเทียมเสมือนเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เพราะถือนางเทียมไม่ได้อยู่ในลักษณะที่มีวิญญาณประทับทรง หากแต่เป็นผู้ที่วิญญาณต้องการใช้ร่างทรง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ร่วมกับความเชื่อเรื่องผี จึงถือเป็นการปรับปรุงวัฒนธรรมให้เกิดระบบการนับถือและเกื้อกูลกันดุจดั่งบิดามารดา

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษยังคงมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่รอบเหมืองแร่ โดยสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีกับพระพุทธศาสนา

2. วัฒนธรรมด้านอาหารการกิน

วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชุมชนถือเป็นภาพสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การกินอาหารไม่ได้เป็นเพียงการดำรงชีพ หากยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่เกื้อกูลกัน รวมทั้งสะท้อนถึงความเรียบง่าย สมถะ และความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างรู้คุณค่า ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมด้านอาหารการกินของชาวบ้านรอบเหมืองแร่ จึงช่วยให้เข้าใจทั้งในมิติของวิถีชีวิต และการปรับตัวของผู้คนในชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง

การบริโภคอาหารของชาวบ้านในพื้นที่รอบเหมืองแร่ มีวิธีการบริโภคอาหารที่หามาได้เองจากธรรมชาติ วิธีการปรุงได้แก่ การจี่ ปิ้ง ชุบ (ตำ) หมก เอาะ แกงคั่วแกง ต้ม ยำ ทอด ก้อย ลาบ แจ่ว อ่อม ส่วนเครื่องปรุงที่หาได้ในพื้นบ้าน คือ พริก ตะไคร้ ใบมะกรูด ข้าวเปื้อน หอมแดง เกลือ ปลาแร่ ปลาแร่ น้ำปลา อาหารจากธรรมชาติที่เป็นวัฒนธรรมการกินอาหารของชาวบ้านในพื้นที่ (ผู้ให้ข้อมูล. สัมภาษณ์. 2566)

การบริโภคอาหารของชาวบ้านในพื้นที่สะท้อนวัฒนธรรมด้านอาหารการกินที่โดดเด่นยึดโยงกับวิถีชาวบ้าน เห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ชาวบ้านมีประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาข้าวเมื่อถึงช่วงฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านจับปลาทำอาหาร ต้ม ปิ้ง ย่าง ตามความชอบด้วยอาหารจากธรรมชาติ เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ได้มีโอกาสสัมผัสถึงประสบการณ์ทางด้านอาหารจากวิถีชาวบ้านสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ดังที่ มนัส พิพัฒน์นันทน์ และคณะ (2566) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นการเดินทางเพื่อได้สัมผัสถึงประสบการณ์ทางด้านอาหารในแต่ละพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงอาหารช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่นต่างๆ เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกจังหวัดในประเทศไทย ทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และส่งผลต่อเศรษฐกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่การเติบโตในอนาคต

การสืบทอดวัฒนธรรมด้านอาหารการกินของชาวบ้านรอบเหมืองแร่ จึงมิได้เป็นเพียงมิติหนึ่งของการดำรงชีวิต แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนที่โดดเด่น อาหารพื้นบ้านที่ปรุงจากทรัพยากรท้องถิ่น กลายเป็นร่องรอยทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่ทรงคุณค่า ประสบการณ์ดังกล่าวไม่เพียงสร้างความประทับใจเชิงจิตใจ หากยังทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมด้านอาหารการกินยังเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ที่ช่วยสร้างรายได้และกระจายผลประโยชน์สู่คนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชุมชน จึงไม่เพียงแต่เสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเท่านั้น หากยังช่วยธำรงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นชุมชน และยกระดับให้วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอนาคตได้อย่างมั่นคง

สรุปและอภิปรายผล

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำ พบว่า มีลักษณะเด่นชัดและยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน โดยสามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ วัฒนธรรมด้านประเพณีและศาสนา ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผีกับพุทธซึ่งยังคงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง และด้านวัฒนธรรมด้านการกิน ที่แสดงถึงภูมิปัญญาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รายละเอียดดังนี้

1. วัฒนธรรมด้านประเพณีและศาสนา

การจัดประเพณีทำบุญแห่ดอกไม้และประเพณีแห่ข้าวพันก้อนการจัดขึ้นมาทุกปี เพื่อให้เกิดประเพณีที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่ เป็นการฟื้นฟูธรรมชาติบริเวณโดยรอบอีกด้วย ยังช่วยให้ชุมชนมีความปรองดองความสามัคคีในการร่วมมือกันรักษาป่าและทรัพยากรทางธรรมชาติของพื้นที่ ประเพณีทำบุญแห่ดอกไม้และประเพณีแห่ข้าวพันก้อนเป็นประเพณีทำบุญอย่างหนึ่งที่ผู้มาร่วมงานเชื่อว่า ในรอบ 1 ปี จะต้องทำข้าวปลาอาหารมาบูชาคุณของพระพุทธเจ้าได้ฟังเทศน์พร้อมทั้งนำข้าวมาร่วมบูชาแล้วส่วนหนึ่งก็จะถูกนำกลับไปเก็บไว้บูชาที่บ้าน และทางวัดก็จะนำข้าวอีกส่วนหนึ่งมาทำขนมเพื่อให้ผู้มาร่วมงานรับประทาน ซึ่งเชื่อว่าการทำบุญนี้จะส่งผลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการประกอบอาชีพมีโชคลาภและอธิษฐานขอพรในชาติหน้าด้วยการสืบทอดประเพณีและศาสนา

นอกจากนี้ ประเพณีดังกล่าวยังมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างแยบยล เนื่องจากการจัดงานต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรมในการจัดเตรียมดอกไม้ ธัญพืช และวัตถุดิบต่าง ๆ การที่ชุมชนร่วมมือกันรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อให้สามารถประกอบพิธีได้อย่างสมบูรณ์ ถือเป็นการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยความศรัทธาเป็นฐาน ขณะเดียวกัน การทำบุญแห่ดอกไม้และการทำข้าวพันก้อนยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในท้องถิ่น เนื่องจากมีผู้คนทั้งจากภายในและนอกพื้นที่เข้าร่วมงาน ทำให้เกิดการจับจ่ายใช้สอย การแลกเปลี่ยนสินค้า รวมถึงการนำเสนอผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การดำรงอยู่ของประเพณีเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนา แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ผสมผสานระหว่างศรัทธา ความสามัคคี และการดูแลรักษาธรรมชาติ หากมีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์อย่างเหมาะสมย่อมสามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศที่ยั่งยืนได้ ทั้งนี้ยังเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงคุณค่าทางวัฒนธรรมเข้ากับมิติทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล สะท้อนให้เห็นว่า “ประเพณีและศาสนา” มิได้เป็นเพียงเรื่องของความเชื่อ แต่เป็นพลังที่เกื้อหนุนต่อการอยู่รอดและการพัฒนาของชุมชนโดยรวม

2. วัฒนธรรมด้านการกิน

นิยมใช้สมุนไพรที่ปลูกเองและมีกรรมอาหารที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นภูมิปัญญาที่พื้นที่เป็นผู้ริเริ่มและมีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นอาหารที่ได้รับความนิยมกันในพื้นที่ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีวัฒนธรรมที่มีความผูกพันกับวิถีแบบเดิมของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดจนมาถึงปัจจุบัน จัดเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านอาหารการกินพื้นบ้านที่มีคุณค่าและควรค่าแก่การรักษาให้คงอยู่กับชาวบ้าน และสามารถพัฒนาเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนให้กับอาหารพื้นท้องถิ่นได้รู้จักอย่างแพร่หลายได้ในอนาคต

วัฒนธรรมด้านประเพณีและศาสนาที่เป็นแบบแผนและวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านมีความผูกพันกับวัด ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและมีประวัติศาสตร์ ประเพณีทำบุญแห่ดอกไม้ และแห่ข้าวพันก้อนที่วัด ในวันสงกรานต์ ซึ่งสำคัญที่สุดของชาวบ้านขอมาและบอกกล่าวให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครอง เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านกับความเชื่อและความศรัทธาที่ยังช่วยลดการบุกรุกพื้นที่ทางธรรมชาติ เพราะมีความเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกด้วย

ในมิติหนึ่ง อาหารพื้นบ้านยังทำหน้าที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของผู้คนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้วัตถุดิบที่ได้จากพื้นที่ไม่เพียงแสดงถึงภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า แต่ยังเป็นการรักษาสมดุลทางระบบนิเวศ เมื่อวัฒนธรรมการกินเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านงานประเพณี การต้อนรับแขกหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวยิ่งช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของท้องถิ่นให้โดดเด่น และมีเสน่ห์เฉพาะตัวที่สามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานชุมชน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ เป็นเอกลักษณ์ทางด้านประเพณีและศาสนา โดยผ่านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และ

องค์ความรู้ ที่มีเอกลักษณ์ระดับชาติ มีการจัดกิจกรรมปีละครั้งและจัดต่อเนื่องกันทุกปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน เนื่องจากเป็นประเพณีวัฒนธรรมมีความผูกพันต่อท้องถิ่น และมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านสูงมาก มีคุณค่าความงดงามทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว สามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ วัฒนธรรมด้านอาหารการกินของชาวบ้านสามารถสะท้อนความเป็นอยู่ของวัฒนธรรม โดยนำมาเสริมสร้างเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยการนำเสนออาหารการกินของชาวบ้านที่บ่งบอกถึงความเป็นชนชาติวัฒนธรรม เสริมสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา นักท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสย่อมเกิดความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง และยังเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน ดังที่ อลิสสระ ธรรมบุญ และคณะ (2567) ศึกษาการวิเคราะห์ศักยภาพอาหารพื้นถิ่น เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ในจังหวัดสุรินทร์กรณีศึกษา ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ กล่าวว่า อาหารท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น และนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับรสชาติของอาหารตามวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและส่งผลต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น และยังเป็นการถ่ายทอด ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นไปสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ป้องกันไม่ให้ภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่นบางชนิดสูญหายไปในอนาคต

วัฒนธรรมด้านประเพณีและศาสนาที่เป็นแบบแผนและวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านรอบพื้นที่เหมืองแร่มีความผูกพันกับวัด ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและมีประวัติศาสตร์ ประเพณีทำบุญแห่ดอกไม้และแห่ข้าวพันก้อนที่วัดในวันสงกรานต์ ซึ่งสำคัญที่สุดของชาวบ้าน พื้นที่รอบเหมืองแร่ ขอขมาและบอกกล่าวให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครอง เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตกับความเชื่อและความศรัทธา อีกทั้งยังช่วยลดการบุกรุกพื้นที่ทางธรรมชาติเพราะมีความเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งยังสามารถต่อยอดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผสมผสานความศรัทธากับวิถีชีวิต สร้างความน่าสนใจและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นให้กับพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสริมศักดิ์ ชุนพล (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและค้นหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ความเชื่อที่ผูกพันกับศาสนาและความเชื่อที่ผูกพัน การดำรงชีวิตและทำมาหากิน แสดงออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมบุคคลและประเพณีต่างๆ ทั้งหมดอยู่บนหลักฐานของภูมิสถานของศาสนา ที่มีอยู่เดิมประกอบสร้างกับเรื่องเล่าหรือตำนานที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งในชุมชนต่างมองว่า สามารถนำไปสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมได้ แม้ว่าปัจจุบันจะมีการเกิดใหม่ของศาสนสถานในชุมชน แต่ไม่สามารถสร้างความเชื่อของชาวบ้านและยอมรับว่าเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเนื่องด้วยพื้นที่และบริเวณของแหล่งธรรมชาติที่น่าสนใจและควรค่าแก่การอนุรักษ์
2. ควรศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการวางแผนเชิงนโยบายให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสีเขียวและการพญภัย ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ
3. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ เนียมหอม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน. *วารสารวิชาการร้อยแก่นสาร*, 6(11), 350-363.
- ธรรมบุญ, สิวาธิดา ภูมิวรรณมณี, ชนิสสระ เพชรพิชฐาน และ สุกัญญา แปลงงาม (2567). การวิเคราะห์ศักยภาพของอาหารท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดสุรินทร์: กรณีศึกษาของตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการด้านการจัดการเทคโนโลยี (AJMT)*, 5(2), 29-44.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2558). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- พัชรี แสงทอง. (2562). *การพัฒนาเมืองแร่เปลือก อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้*. ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มนัส พิพัฒน์นันท, บุญเชิด ชำนิศาสตร์ และ ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงอาหารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. *วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์*, 3(1), 25-39.
- สมชาติ นันทธรรมมิโก. (2549). *การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของการเทศนามหาชาติในล้านนา*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุประภา สมนึกพงษ์. (2560). อัตลักษณ์ของชาวกังราวจากเมืองโบราณสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. *วารสารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ*, 8(2), 350-363.
- เสริมศักดิ์ ขุนพล. (2559). การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ. *วารสารปาริชาติ*, 28(3), 82-103.
- อุดมพร คัมภีรานนท์. (2551). *การศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมพระมาลัยคำหลวง*. ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Jenkins, R. (2004). *Social Identity*. New York: Routledge.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of knowledge*. New York: Anchor Book.